

معرفی کتاب

مجید قربانی^۱

عنوان: لطیفه و طنز در فرهنگ مردم بختیاری

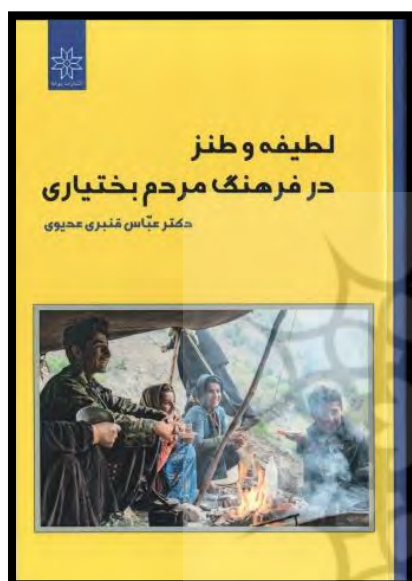
نویسنده: عباس قنبری عدیوی

انتشارات: نیوشه (شهرکرد)

سال انتشار: ۱۳۹۸

صفحات: ۱۵۹

قیمت: ۳۵۰۰۰ تومان

کتاب «لطیفه و طنز در فرهنگ مردم بختیاری» شوخی‌های خنده‌آور را در حوزه فرهنگ عامه بختیاری بررسی، توضیح و تبیین می‌کند. این کتاب در هفت گفتار تدوین و تنظیم شده است؛ از گفتار نخست تا هفتم به صورت پیوسته به پژوهش

«شوخی طبیعی و گونه‌های متنوع و خنده‌آور آن، کلام و تصویر تلخ و شیرین، گزنده و آموزنده، پیشینه طنز و لطیفه، هزل و هجو، کارکردها و انواع آن» در فرهنگ مردم ایران پرداخته شده است. این کتاب رویکرد گویشوران بختیاری را به عنوان یکی از اقوام کهن ایران زمین، به مبحث طنز و لطیفه (با نام‌های بومی آن) نشان داده و در پایان نمونه‌هایی از لطایف و سخنان گویندگان و شاعر را آورده است. از ویژگی‌های برشمرده در این قالب می‌توان به این موارد اشاره کرد: ۱. فرهنگ، فولکلور و آفریده‌های شفاهی بختیاری‌ها از دیرباز دربرگیرنده شرایط اقلیمی و زیست‌گاه‌های جغرافیایی آنان بوده است. ۲. زبان لری یکی از شیرین‌ترین زبان‌های ایرانی است که

۱. کارشناسی ارشد مردم‌شناسی. رایانامه: ghorbanimajid@gmail.com

گونه‌های مختلف فولکلوری را در خود جای داده است. ۳. گونه طنز و لطیفه در بختیاری نشان‌دهنده بخشی از تاریخ، فرهنگ، آیین‌ها، عقاید، آداب و رسوم و... در حوزه‌های زیستی است که سینه به سینه به ما رسیده است که یا به وسیله نخبگان باز نشر شده است و یا در مکتب‌خانه‌ها در قالب متون آموزشی روایت شده و به صورت طنز آموزش داده شده‌اند. ۴. متن‌های استفاده شده در این کتاب برای نمونه و استناد مفاهیم علمی و پژوهشی انتخاب شده است. ۵. آوردن این متن‌های گاه جدی و دین‌مدارانه مبتنی بر الگوهای تربیتی و اخلاقی هستند. ۶. اغلب واژگان و عناصر لطیفه‌های بختیاری برگرفته از محیط‌زیست، پدیده‌های ظاهری یا ذهنی اطراف آنهاست. ۷. لطیفه‌های بختیاری با رویکردهای متفاوت در قالب قصه، چیستان، ضرب‌المثل و... بیان می‌شود. ۸. متن‌ها و لطیفه‌های بختیاری را با گویش و لحن بومی خود، باید شنید تا زیبایی آن دو چندان شود. ۹. شخصیت‌ها در بعضی متن‌ها دارای ویژگی‌هایی چون حماقت، ساده‌لوحی، زودباوری و... هستند و به عکس برخی شخصیت‌ها نیز بسیار زیرک، هوشمند و ایده‌آل هستند. ۱۰. متن‌ها یا بر مبنای شیوه نوین زندگی مردم بختیاری ساخته شده‌اند و یا براساس تغییر ساختار زیستی عموم مردم روایت شده‌اند. مردم به سبب دانش و سطح اجتماعی خود رویکرد متفاوتی نسبت به لطیفه گفتن دارند گروهی آن را می‌پسندند و گروهی هم آن را سبک می‌شمارند. به استناد آداب و رسوم، جشن‌های کهن و تاریخی و سفرنامه‌ها می‌توان گفت مردم ما بذله‌گو، شاد و خندان هستند و در فرهنگ مردم، افراد عبوس و اخمو جایگاهی در میان مردم ندارند. در فلسفه چیستی و چرایی طنز باید گفت که مردم ایران معتقدند «هیچ شوخی و لطیفه‌ای نیست که پنجاه درصدش جدی نباشد» و به عبارتی حرف‌ها با معنی زده می‌شود و به تعبیری دیگر، «به در می‌زنند که دیوار بفهمد» و در پاسخ این سخن می‌گویند «اگر نخوردیم نان گندم، دیده‌ایم در دست مردم».

طنز بر بنیاد خنده استوار است اما هدف و غایت کار طنزپرداز خنده محض نیست. گرتباران (بختیاری‌ها) در گذشته عشایر و کوچ‌رو بودند، سپس روستانشین و یا شهرنشین شدند. روح ایلیاتی که با دامداری و کشاورزی همراه بود آنان را به سمت شوخ طبعی کشانیده است تا بر سختی طبیعت پیروز شوند. بختیاری‌ها به شوخی

معرفی کتاب ❖ ۲۵۱

واکنش مثبت نشان می‌دهند ولی از سبک‌سری به شدت پرهیز می‌کنند و در مرامشان ادب و اخلاق را به گستردگی ترویج می‌کنند و شادی و انبساط خاطر بخشی از زندگی مردم است. طنز و شوخی در قوم بختیاری اشکال مختلفی دارد از جمله کویر^۱، لیچار، تهمره^۲، تیارت، ضرب^۳، مسقره^۴، صحفه^۵، تلِ درو^۶، باگوشی، بیت^۷، تم و تهل^۸، اسم نادن^۹ می‌شود. در متون تاریخی بیش‌تر به حالات روحی چون کار، تلاش، سلحشوری، و نبرد طوایف بختیاری اشاره شده است. از این‌رو در این کتاب به روحیه اجتماعی بختیاری‌ها به عنوان مردمانی خوش‌مشرّب و اجتماعی و با ظرفیت پرداخته شده است. در بخشی از این کتاب چهره‌ها و شخصیت‌های اسطوره‌ای طنز و لطیفه در حوزه بختیاری معرفی گردیده است.

اشعار و شادپایانه‌های رایج در بختیاری شامل آواها و نغمه‌های کار، ترانه‌های ضربی، ضرب‌المثل‌ها، مثل‌ها، تمثیل‌ها و زبان‌زدهای شاد و شوخی‌آمیز، اصطلاحات، مضامین و واژه‌های شاد، لطیفه‌ها و مطایبه‌های فردی و طایفه‌ای، بازی‌ها و سروده‌های کودکانه و سنتی، عبارت‌های منظوم و سرگرمی‌ها و آیین‌هایی چون افسانه ننه سرما (شب‌چله)، چل کچلون (چهل کچلون)، هل هله کوسه (کل علی کوسه)، سُنْجی و... وجود دارد که همواره با جلوه‌هایی از طنز و لطایف شوخ‌طبعانه در قالب نمایش اجرا می‌شوند. این کتاب به طنز و لطیفه و شوخی در فرهنگ بختیاری پرداخته است که برای علاقه‌مندان در این حوزه بسیار جذاب و خواندنی است. همچنین ویژگی‌های این گونه از متن‌ها، برای پژوهشگران و دست‌اندرکاران این حوزه نیز به یقین مفید و راه‌گشاست.

1. koveir
2. tahmere
3. zarb
4. masqereh
5. sahfeh
6. taledoro
7. bait
8. tomotahl
9. esmnâden